

ششمین همایش ملی پژوهش‌های ادبی

دانشگاه شهید بهشتی

6 و 5 دی‌ماه 1391

ویژه‌نامه نشست افتتاحیه و بازدید از بنیاد ایران‌شناسی

سه‌شنبه 6 دی‌ماه 1391

آسیب‌شناسی و ضرورت کار برد نظریه‌های ادبی

توجه به خاستگاه فلسفی و اجتماعی نظریه‌های ادبی
مطالعه زمینه‌های پیدایش نظریه‌های ادبی در غرب و کاربرد آنها در ایران
رابطه نظریه‌های جدید با سنت انتقادی ایران (بلاغت اسلامی)
آسیب‌شناسی فهم و دریافت نظریه‌ها در ایران
جایگاه آموزش نقد و نظریه‌ها در آموزش عالی و آسیب‌شناسی آن
ضرورت تخصص‌گرایی در نقد ادبی
ارزیابی به روز بودن نظریه‌های ادبی در ایران
ضرورت و آسیب‌شناسی کاربرد نظریه‌ها در پژوهش‌های ادبی
نقد ادبی دانشگاهی، ضرورت و آسیب‌شناسی آن
نقد ادبی برون دانشگاهی، ضرورت و آسیب‌شناسی آن

اهداف

1. عرضه نتایج انواع پژوهش‌های زبانی و ادبی به طوری که طیف وسیعی از پژوهش‌های این حوزه پوشش داده شود.
2. طرح پرسش‌های اساسی و بنیادین حوزه زبان و ادب فارسی به طوری که نگاه به زبان به مثابه عنصر مؤثر در سیاستگذاری‌های توسعه‌ای جامعه ترویج گردد.
3. آشنایی عمیق با نظریه‌های ادبی مختلف به طوری که تبعیت کورکورانه از نظریه‌های ادبی وارداتی منتفی گردد.
4. تبیین جایگاه و شأن زبان فارسی به عنوان ابزار گسترش و تقویت تفکر و تأمل علمی

محورهای علمی عمومی

ادبیات حماسی	ادبیات تعلیمی
ادبیات عرفانی	ادبیات غنایی
ادبیات داستانی معاصر	شعر معاصر
بلاغت قدیم و جدید	سبک‌شناسی
مطالعات زبانی	نسخه‌شناسی و تصحیح متن
ادبیات تطبیقی	ادبیات انقلاب اسلامی
مطالعات میان رشته‌ای ادبیات کودک و نوجوان	

محورهای علمی ویژه

تاریخ ادبیات، نظریه‌ها و رویکردها

فلسفه تاریخ ادبیات	نظریه‌های تاریخ ادبیات
نقش تاریخ ادبیات در فهم متن ادبی	روایت‌شناسی و تاریخ ادبیات
تاریخ ادبیات و دانش‌های دیگر	تحلیل تحولات ادبی در ایران
شکل‌گیری جریان‌ها و سبک‌های ادبی	تاریخ ادبیات و جنبش زنان
انواع ادبی و تاریخ ادبیات	روش‌شناسی تألیف تاریخ ادبیات در اروپا
روش‌شناسی تذکره‌های ادبی	نقد متون آموزشی تاریخ ادبیات
روش‌شناسی تألیف تاریخ ادبیات در ایران	
نقد شیوه‌های تدریس تاریخ ادبیات	

مخلوقات در طی زمان با استفاده از ابزار سمع، ابصار و افنده و در واقع از

طریق فرایندهای فراگیری (سمع)، تحقیق، تفحص و مشاهده (ابصار)، تعقل و خردورزی (افنده) دانش اندوخت و علم آموخت. دکتر طهرانچی افزود: گردآوری، پیش‌مرحله‌ای از ورود در وادی علم است و تولید داده علمی نیز قطعه‌ای از فرایند علم‌ورزی است، اما نقطه پایانی راه علم نیست و کمال علم وقتی حاصل می‌شود که حلقهٔ سومی به آن اضافه شود و آن نظریه‌پردازی در علم است.

رئیس دانشگاه شهید بهشتی با این مقدمه علم را بر دو نوع کلی طبقه‌بندی کرد: علم حاصل از مطالعات بنیادین منبعث از شناخت خلقت و آیات الهی و علم حاصل از شناخت انسان و روابط انسانی و شناخت

جامعه و مناسبات آن.

رئیس ششمین همایش پژوهش‌های ادبی نگاه به عالم از چرخه مدیریت دانش را استوار بر بستر فراگیری دانست و دو لایه بسیار اساسی این فرایند که در جهت ترویج دانش به کار گرفته می‌شود را مرتبط با زبان دانست؛ حلقهٔ پسین که نشر است و حلقه پیشین که تفکر است. وی افزود: برخی اندیشمندان معتقدند تفکر صرفاً به زبان مادری صورت می‌پذیرد، با این حال برخی معتقدند که فقط در نشر علم است که زبان اهمیت می‌یابد. دکتر طهرانچی گفت: زبان در هر دو مرحله نقش اساسی دارد و بنابراین هم در مرحله فراگیری علم باید عالم به زبان بود و خاستگاه‌ها و سرچشمه‌های آن را شناخت و هم در مرحله نشر علم.

رئیس ششمین همایش پژوهش‌های ادبی تأکید کرد که باید درباره زبان‌های عرضه علم تأمل کرد و در این میان جایگاه ویژه‌ای برای زبان فارسی قائل شد.

دکتر طهرانچی سپس به طرح این سؤال پرداخت که آیا اندیشیدن و نظریه‌پردازی فقط بر زبان مادری

استوار است یا با زبان خارجی هم می‌توان اندیشید و تولید اندیشه کرد؟ او در توضیح این مطلب گفت: که برخی با حدی از سطحی‌نگری می‌گویند ما در چرخه علم نیازی به زبان فارسی نداریم و بهتر است صرفاً و صرفاً تکیه ما بر زبان انگلیسی باشد. او اضافه کرد: در برخی از رشته‌های علوم، ضرورت چاپ و انتشار مقالات به زبان فارسی گاهی زیر سؤال می‌رود و این در حالی است که زبان تفکر، زبان مادری است و نمی‌توان بدون توجه به زبان مادری اندیشید و فکر کرد و البته اینکه نگاه به زبان فقط نگاه به گذشته آن نیست، بلکه لازم است با نگرشی آینده‌نگرانه و برای ظرفیت‌سازی به زبان نگاه کرد.

ششمین همایش پژوهش‌های ادبی روز سه‌شنبه 1391/10/05 ساعت 9:00 صبح با سخنرانی دکتر طهرانچی رئیس دانشگاه شهید بهشتی و رئیس این همایش تحت عنوان "علم، اندیشه و زبان" افتتاح شد. دکتر طهرانچی ضمن خوش‌آمدگویی به مهمانان و مدعوین همایش با نقل قولی از پیامبر اکرم (ص) سخنان خود را آغاز کرد. ایشان اظهار داشت حضرت محمد (ص) امت خود را از مهجور گذاشتن قرآن امروز در دورهٔ دکترتو کسب نمرهٔ تافل بر هر دانشجویی ضروری است، اما کسب هیچ مهارتی در زبان فارسی برای دانشجویان ما ضروری نیست. لازم است این نگاه بازنگری شود و در کنار توجه به زبان بین‌المللی به زبان ملی که چنانچه دکتر طهرانچی فرمودند زبان تفکر ماست، توجه‌ای

شایسته و درخور بشود. کریم بر حذر داشتند و در تبعیت از این توصیه پیامبر گرامی، مفهوم مورد جستجوی خود یعنی نسبت علم، ادب و اندیشه را در آیات متعدد قرآن دنبال کردند. ایشان با اشاره به حدیثی از پیامبر (ص) دانش را متشکل از آیات محکمه به عنوان فریضه و سنت قائمه دانستند.

دکتر طهرانچی با اشاره به آیه‌ای از سوره روم، سیر در آفاق و انفس را از جمله ابزارهای شناخت و کسب دانش معرفی کردند و اختلاف در زبان و رنگ انسان‌ها را نیز با استناد به قرآن کریم از آیات الهی دانستند. ایشان تحقیق در زبان‌های مختلف را رهنمونگر ما به حق و حقیقت دانسته و تأکید کردند که نباید پنداشت که فقط خلق آفاق و بدن انسان نشانه خداست، بلکه باید دانست که اختلاف زبان‌ها و فرهنگ‌ها نیز از آیات الهی است.

رئیس دانشگاه شهید بهشتی با اشاره به محتوای بخشی از سوره نحل مبینی بر اینکه انسان هنگامی که زاده شد چیزی نمی‌دانست تأکید کرد که اشرف

زبان در هر دو مرحله نقش اساسی دارد و بنابراین هم در مرحله فراگیری علم باید عالم به زبان بود و خاستگاه‌ها و سرچشمه‌های آن را شناخت و هم در مرحله نشر علم.

دکتر غلامحسین زاده از مشخصه‌های سلسله همایش‌های پژوهش‌های ادبی را یکی فراگیر بودن آن از نظر موضوعی دانست؛ موضوعاتی که شامل انواع مطالعات زبانی و ادبی می‌شود و می‌تواند

انعکاس دهنده همه یافته‌های مرتبط با زبان فارسی باشد. رئیس انجمن استادان زبان و ادب فارسی برگزاری این سلسله همایش‌ها را متناسب با رویکرد هر دانشکده و دانشگاهی که در آن برگزار می‌شود اعلام کرد. دکتر غلامحسین زاده اضافه کرد: برای این همایش، با توجه به اینکه دانشگاه شهید بهشتی قطب تاریخ ادبیات است و به حوزه نقد ادبی هم توجه دارد، محورهایی در این زمینه‌ها در نظر گرفته شد. رئیس انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی کم‌توجهی به زبان را آفت دانست و حفظ قوت ادبی و غنای آثار ادبی ما در سطح جهانی را منوط به کار بیشتر در این حوزه دانست.

دکتر غلامحسین زاده یکی دیگر از مشکلات پیش روی ادب‌پژوهان را استفاده شتاب‌زده از نظریه‌های نقد ادبی غربی دانست. او اضافه کرد: گاهی بدون درست فهمیدن نظریه‌های نقد ادبی، آثار ادبی را نقد می‌کنیم. وقتی رویکرد ما در نظریه‌های ادبی تقلیدی و کورکورانه شود، به سنت بلاغت خودمان کم توجه می‌شویم و توجه به استفاده از فرهنگ بومی‌مان فقط در حد شعار باقی می‌ماند و این موضوع مانع حرکت و پیشرفتی شود.

رئیس انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی با تأکید بر اهمیت سؤال مطرح شده توسط دکتر طهرانچی مبنی بر اینکه «زبان فارسی چه جایگاهی در رشد علمی ما دارد؟» بر توجه به زبان فارسی و کسب مهارت در به کارگیری

این زبان در تحصیلات تکمیلی تأکید کرد. او گفت:

امروز در دورهٔ دکترا کسب نمرهٔ تافل بر هر دانشجویی ضروری است، اما کسب هیچ مهارتی در زبان فارسی برای دانشجویان ما ضروری نیست. لازم است این نگاه بازنگری شود و در کنار توجه به زبان بین‌المللی به زبان ملی که چنانچه دکتر طهرانچی فرمودند زبان تفکر ماست، توجه‌ای شایسته و درخور بشود.

دکتر غلامحسین زاده خبر تأسیس سیزده گرایش جدید در حوزه ادبیات فارسی را اعلام نمود و برخی از این گرایش‌ها را به شرح زیر برشمرد: ادبیات عامه، ادبیات پایداری، ادبیات تطبیقی، آموزش زبان فارسی، ادبیات معاصر، ادبیات عرفانی، نگارش و ویرایش. ایشان ادامه داد: در دوره دکترا هم تأسیس گرایش‌های ادبیات غنایی، حماسی و عرفانی تصویب شده است.

رئیس انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی مهم‌ترین هدف همایش را طرح پرسش‌هایی از قسم پرسش‌های رئیس محترم دانشگاه شهید بهشتی دانست و تلاش برای پاسخ به این پرسش‌ها را راهگشا به سمت پیشرفت اعلام کرد و در پایان اعلام

نمود که هفتمین همایش پژوهش‌های ادبی در اسفند 1392 در دانشگاه هرمزگان برگزار خواهد شد.

دکتر غلامحسین زاده از دیگر اهداف برگزاری همایش پژوهش‌های ادبی را تجلیل از پیشکسوتان حوزه زبان و ادبیات فارسی دانسته و آرزو کردند این همایش دستاوردهای خوبی را به دنیا داشته باشد.

رئیس دانشگاه شهید بهشتی غور در قرآن کریم را مبین بسیاری از نگرش‌های عمیق و ژرف و از جمله روشن‌سازی ارتباط بین تعقل و زبان دانست و بحث زبان، واژه‌ها و فرهنگ پنهان در پس واژه‌ها را نیز از جمله مباحث مورد توجه و تمرکز قرآن کریم معرفی نمود.

دکتر محمدمهدی طهرانچی بحث خود را با طرح چند سؤال که می‌تواند مورد بحث و بررسی همایش‌های زبانی - ادبی بعدی باشد خاتمه داد:

1. آیا بدون توجه به زبان فارسی می‌توان به مرجعیت علمی دست یافت؟

2. آیا بدون ظرفیت‌سازی می‌توان چرخه ملی علم را در دانشگاه ایجاد کرد؟

3. آیا انقطاع نسل جوان از زبان و ادبیات فارسی، منجر به ایجاد خدشه در خردورزی آیندگان ما خواهد شد؟

4. آیا می‌توان به زبان و ادبیات فارسی جدای از مفهوم انسان مسلمان و ایرانی نگاه کرد؟ آیا می‌توان از نظریه‌ها بدون توجه به خاستگاه و شأن نزول آنها بهره‌برداری نمود؟ آیا نظریه‌های ادبی غرب را می‌توان در مورد زبان فارسی کاملاً اعمال نمود؟

رئیس دانشگاه شهید بهشتی در پایان تأکید کرد که پیشرفت در علوم به طور کلی به شدت مستلزم و نیازمند تقویت زبان فارسی است.

اجتناب از شتاب‌زدگی در بهره‌گیری از نظریه‌های ادبی

امروز در دورهٔ دکترا کسب نمرهٔ تافل بر هر دانشجویی ضروری است، اما کسب هیچ مهارتی در زبان فارسی برای دانشجویان ما ضروری نیست. لازم است این نگاه بازنگری شود و در کنار توجه به زبان بین‌المللی به زبان ملی که چنانچه دکتر طهرانچی فرمودند زبان تفکر ماست، توجه‌ای شایسته و درخور بشود.

دکتر غلامحسین زاده رئیس انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی، سخنران دوم نشست افتتاحیه ششمین همایش پژوهش‌های ادبی بود. ایشان برگزاری دو سالانه این همایش را دنباله‌کنگره تحقیقات ایرانی دانست که پیش از انقلاب اسلامی چند سالی برگزار شده بود دانست.

تقدیر از پیشکسوت پژوهش‌های ادبی دکتر غلامرضا

ستوده

تبیین متون ادبی: گام سوم در پژوهش‌های ادبی

سومین سخنران نشست افتتاحیه ششمین همایش پژوهش‌های ادبی دکتر قدرت الله طاهری دبیر علمی همایش بود که با اشاره به اینکه امروز در گام سوم تحقیقات زبان و ادبیات فارسی هستیم اظهار داشت: گام اول با زحمات علامه قزوینی که روش تصحیح متون را عرضه کردند آغاز شد و عمده تلاش ایشان احیاء و بازپروری متون ادبی بود و گام دوم شرح و تفسیر متون است و گام سوم تبیین متون می‌باشد.

ایشان اهداف همایش را به شرح زیر برشمرد: آسیب‌شناسی بهره‌گیری از نظریه‌های ادبی، تفحص و تحقیق در ادبیات معاصر

(به ویژه شعر) و ادبیات تطبیقی. دکتر طاهری اظهار داشت: از ویژگی‌های این همایش این است که مقالات زیادی در حوزه آسیب‌شناسی نظریه‌های ادبی در آن مطرح خواهد شد.

دبیر ششمین همایش پژوهش‌های ادبی در ادامه به گزارش اطلاعات آماری همایش پرداخت و اعلام کرد که فراخوان و دریافت چکیده از تاریخ 1391/04/15 آغاز شد و ارزیابی چکیده‌ها از 1391/04/30 شروع شد دریافت اصل مقالات از تاریخ 1391/07/01 تا 1391/07/08 بوده و داوری مقالات در دو مرحله (کمیته‌ای و انفرادی) تا تاریخ 1391/08/30 صورت پذیرفت.

دکتر طاهری جمع چکیده‌های دریافتی را 1024 عدد اعلام نمود و افزود که از این میان 429 چکیده پذیرفته شد و 595 چکیده مردود شد.

دبیر علمی ششمین همایش پژوهش‌های ادبی موضوع چکیده‌های پذیرفته شده را در سه حوزه پژوهشی ادبیات تطبیقی، ادبیات داستانی و شعر معاصر به ترتیب پربسامدترین حوزه مقالات اعلام کرد.

ایشان در ادامه اظهار داشت که از 32 مقاله نقد ادبی، 8 مقاله آن پذیرفته شده و از 68 مقاله ادبیات تطبیقی تنها 1 مقاله پذیرفته شده است که با نگاهی آسیب‌شناختی می‌توان این طور نتیجه‌گیری کرد

در مراسم افتتاحیه این همایش از دکتر غلامرضا ستوده پیشکسوت زبان و ادب فارسی تقدیر شد.

دکتر ستوده در این مراسم ضمن ایراد سخنانی غزلی در رثای دکتر سید جعفر شهیدی قرائت نمودند و سپس قطعه شعری طنزگونه در وصف حال روز کهنسالی خود را برای حاضران خواندند. افسوس که غفلت کردیم و این دو شعر زیبا را از دکتر ستوده دریافت ننمودیم.

دکتر غلامرضا ستوده در فروردین ماه 1313 در مشهد مقدس متولد شدند. ایشان تحصیلات دکتری خود را در دانشگاه تهران به پایان رساندند و در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در حوزه مدیریت بازرگانی و اداری، زبان‌های باستانی و حقوق اسلامی

تحصیل کرده‌اند. دکتر ستوده عضو هیأت علمی دانشگاه تهران بوه و مدیریت مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و معاونت مؤسسه لغت‌نامه دهخدا (به مدت 30 سال) به عهده داشته‌اند.

ایشان مؤلف بیش از 50 مقاله علمی هستند که عناوین برخی از مقالات ایشان شاهنامه رسالت عصر فردوسی، سبک سخنوری عصر صفوی، طرحی در بدیع و مثنوی در لغت‌نامه دهخدا.

از جمله مهم‌ترین کتاب‌های دکتر ستوده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: سیمای رستم در شاهنامه، مرجع‌شناسی و روش تحقیق در ادبیات فارسی، فرهنگ فارسی به چینی و چینی به فارسی.

از ویژگی‌های این همایش این است که مقالات زیادی در حوزه آسیب‌شناسی نظریه‌های ادبی در آن مطرح خواهد شد.

که علیرغم جایگاه ادبیات تطبیقی در جهان و علاقه پژوهشگران به آن، همچنان نیازمند کار بیشتر در این حوزه هستیم.

نگرش جدیدتری به تاریخ ادبیات شکل گرفته است و هفت برابر شدن تولیدات علمی در تاریخ ادبیات‌نگاری و تاریخ ادبیات‌نویسی نشان‌دهنده جهش و حرکتی ملموس در این حوزه است.

ایشان در ادامه بیان داشت که یکی از آسیب‌های ما در تحقیقات ادبی، ورود شتابزده به عرصه تحقیقات و فراهم نکردن امکان ورود ادب پژوهان به دیگر عرصه‌های علمی است.

دکتر خاتمی به اتفاقات ادبی مهم رخ داده در دو دهه اخیر اشاره کرد و تشکیل گروه تاریخ ادبیات در فرهنگستان زبان و ادب فارسی و تأسیس قطب تاریخ ادبیات در دانشگاه شهید بهشتی را از جمله این اتفاقات مهم دانست.

ایشان به تغییر انتظارات نسل امروز از تاریخ ادبیات پرداخت و اظهار داشت که نسل امروز خواهان این است که مورخ ادبیات به نقد

ادبی و رویکردهای مختلف آن نیز آشنایی کامل داشته باشد و صرفاً از ذوق شخصی در تاریخ ادبیات استفاده نکند، ضمن اینکه ادبیات شفاهی و مردمی را مدنظر داشته باشد، به شاعران و نویسندگان محلی توجه کند و از همه مهم‌تر اینکه از نگاه فلسفی برخوردار باشد، رابطه فضای علمی فرهنگی را با جریان‌های ادبی زنده به خوبی درک نماید و در بازنمایی این رابطه کوشش کند.

رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی افزود:

همگی به این نکته رسیده‌اند که ما نیاز داریم تاریخ ادبیات دیگری متفاوت از آنچه تاکنون داشته‌ایم، داشته باشیم. دکتر خاتمی در ادامه به طرح ایرادات و اشکالاتی که عموماً به تاریخ ادبیات‌های موجود گرفته‌اند، اشاره کرد و نپرداختن به موضوعات غیرادبیاتی از جمله اجتماع، سیاست، فرهنگ را از اشکالات منتقدان

دانست و گفت: اولین نکته درباره وجود مجموعه‌ای از مناقشات در دو عنصر مهم تاریخ است. ما باید تکلیف خودمان را با تاریخ و با ادبیات روشن کنیم.

رئیس کمیته علمی ششمین همایش پژوهش‌های ادبی گفت: هنوز هم راجع به حوزه تاریخ، علم آن، اهداف آن، نحوه نگرش به آن

دبیر علمی این همایش افزود: رتبه علمی اکثر ارسال‌کنندگان مقالات پذیرفته شده، استادیار بوده است و سپس به ترتیب دانشجویان دکترا، دانشجویان کارشناسی ارشد و استادان مقالات همایش را تهیه نموده‌اند که این نشان‌دهنده این است که اساتید علاقه خاصی به شرکت در این همایش‌ها ندارند و این موضوع خود جای تأمل دارد.

ایشان بیان کرد که مقالات ارائه شده در سخنرانی‌های همایش، 78 مقاله خواهد بود که در جلسات بعدازظهر امروز و صبح و بعدازظهر فردا ارائه خواهد شد.

■ نگاهی نو به تاریخ ادبیات

دکتر احمد خاتمی، رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی و رئیس کمیته علمی ششمین همایش پژوهش‌های ادبی به عنوان سخنران چهارم جلسه

افتتاحیه با اشاره به اینکه مستقر بودن قطب تاریخ ادبیات در دانشگاه شهید بهشتی یکی از جهات تمرکز همایش

پژوهش‌های ادبی به این موضوع است، موضوع اصلی سخنرانی خود را تاریخ ادبیات اعلام کرد و اظهار داشت: در دو دهه اخیر

بحث‌هایی وجود دارد، حتی در چستی تاریخ نیز نیازمند گفتگو هستیم. ادبیات نیز نیاز به تعریف دارد. اگر بخواهیم کارکردهای آن را بررسی کنیم باید به یک تعریف مشترک از ادبیات دست پیدا کنیم و متناسب با نیازهای امروز جامعه، فلسفه آن را مشخص کنیم. باید مؤلفه‌های ادبیات دقیقاً روشن شود و رابطه آن با فرهنگ و تمدن ترسیم گردد.

دکتر خاتمی با تأکید بر اینکه بحث ادبیات با علم آمیخته است ادامه داد: اگر ادبیات با فرهنگ ارتباط پیدا کند نگاه‌ها به آن متفاوت خواهد بود. حقیقت این است که متونی که در کلاس‌های رشته زبان و

ادبیات فارسی خوانده می‌شود متون بینارشته‌ای است. تاریخ به عنوان ادبیات خوانده می‌شود، فلسفه به عنوان ادبیات خوانده می‌شود و متون صرفاً ادبی کمتر داریم. به این ترتیب، اگر معتقدیم ادبیات یک حوزه بین‌رشته‌ای است، پس چرا باید تاریخ ادبیات، مستقل از تاریخ علم باشد؟

دکتر احمد خاتمی تأکید کرد: تفکیک فلسفه و ادبیات از یکدیگر قطعاً به ضرر هر دو اینها خواهد بود. اگر خواهان این هستیم که ادبیات فارسی در جهان جایگاه ویژه‌ای پیدا کند، چاره‌ای جز برقرار کردن پیوند بین ادبیات و علوم دیگر نخواهیم داشت. مطرح کردن موقعیت علوم در ادبیات کاری عبث و بیهوده نیست و در متون ادبیات، نیازمند به دانش‌های دیگر نیز هستیم.

ادبیات حافظ مبتنی بر نجوم، هنر و سیاست است. بنابراین بررسی حافظ در قرن هشتم نیازمند شناخت تاریخ عصر حافظ و جامعه او است. تفسیر یک بیت از حافظ نیازمند همه اینهاست. سهل‌انگاری است که ارتباط ادبیات را با سایر علوم قطع کنیم و بگوییم تاریخ ادبیات باید صرفاً به ادبیات پردازد.

دکتر خاتمی افزود: الگوی تاریخ ادبیات‌نویسی نباید تقلیدی و برگرفته از دیگران باشد. هیچ دانشی با الگوی دانش دیگر بنا نمی‌شود. پیشرفت دانش‌ها وابسته به استقلال متقابل آنهاست و در این میان تاریخ ادبیات برای آنکه شأن علمی داشته باشد، باید از هرگونه تقلید از علوم دیگر پرهیز کند. دکتر خاتمی در پایان تفکیک تاریخ علم ادبیات از تاریخ را لطمه‌ای جبران‌ناپذیر به ادبیات دانست.

آخرین سخنران مراسم افتتاحیه ششمین همایش پژوهش‌های ادبی دکتر رضا داوری اردکانی، رئیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران و استاد پیشکسوت فلسفه بود. او گفت که مایل است گزارش کوتاهی از دو ساعت از یک روز عمر خود در دوران میانسالی را برای حضار حکایت کند. دکتر داوری از خاطره استماع گزارش زیبایی از گنج‌نامه نظامی که توسط چند دهه پیش یک بانوی ادیب ژاپنی در دانشکده ادبیات تهران ارائه شد یاد کرد و گفت: این گزارش آن اندازه عمیق بود که من تاکنون چنین غور عمیقی در اثر بزرگ نظامی نشنیده بودم.

دکتر داوری گفت: متأسفانه از صد سال پیش در حوزه زبان و ادبیات بر صورت متمرکز شده‌ایم. در دانشگاه‌ها نیز به نظر می‌رسد تحقیقات ادبی ما منحصر شده است به تصحیح متون ادبی و این توجه به صورت و غفلت از مضمون است. البته تصحیح متن هم کار بزرگی است و کسانی چون علامه قزوینی به این کار اشتغال داشته‌اند که کارشان

اگر ادبیات با فرهنگ ارتباط پیدا کند نگاه‌ها به آن متفاوت خواهد بود. حقیقت این است که متونی که در کلاس‌های رشته زبان و ادبیات فارسی خوانده می‌شود متون بینارشته‌ای است. تاریخ به عنوان ادبیات خوانده می‌شود، فلسفه به عنوان ادبیات خوانده می‌شود و متون صرفاً ادبی کمتر داریم.

عظیم و قابل ستایش است، اما نکته مهم این است که ادبیات در تصحیح متون خلاصه و تمام نمی‌شود.

رئیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی با اشاره به دو نوع علم گفت: علمی داریم که بر جان می‌زند و علمی داریم که صرفاً بر تن می‌زند. باید به تفاوت‌های تأثیر و دستاوردهای این دو نوع متفاوت علم، توجه داشت.

نباید در حوزه پژوهش‌های ادبی به علمی که بر تن می‌زند راضی بود، نباید به ادبیات صوری راضی شد. لازم است بیشتر به مضمون بپردازیم و بحث صورت و مضمون را همراستای یکدیگر پیش ببریم. اگر چنان اشرافی داشته باشیم که بتوان گزینشی عمل کرد استفاده از نظریه‌های ادبی هم مشکلی نخواهد داشت. اما گزینشی عمل کردن داعیه بزرگی است، چون گزینش قدرت می‌خواهد.

استاد پیشکسوت فلسفه گفت: کار بزرگ اومانیسیت‌ها احیاء و تتبع در متون رومی و یونانی بود. جمله‌ای از ویکتور هوگو نقل می‌شود که می‌گوید: سابقاً همه اومانیسیت بودند و این روزها همه اورینتالیست (شرق‌شناس) هستند. در توضیح این جمله دکتر داوری گفت که زمان ویکتور هوگو زمان شرق شناسی بوده است و علت این مقایسه این است که این دو گروه هر دو علاقمند به متون و به ویژه آثار کلاسیک هستند. تفاوت در این است که یکی به اصل و سرچشمه خود مراجعه می‌کند و دیگری به متون دیگران. نکته این است که نباید راه افراط و تفریط را پیمود؛ شعر و ادب فارسی نباید

■ دو کلمه در باب زبان و ادب معاصر فارسی

در تصحیح متن خلاصه شود به طوری که از مضامین شعر و ادب یکسره غافل شویم.

ایشان با اشاره به زمان آغاز بحث شعر نو گفت: در آن زمان هم همه بحث روی صورت شعر بود و تصور می شد شعر نو یعنی برداشتن ردیف و وزن و قافیه. اما شعر نو فقط این نبود؛ در حقیقت می خواست مضمون ها را تغییر دهد. نیما در مسیر کار سختی که آغاز کرد، هم صورت و هم

مضمون را عوض و تغییر داد. زبان شعر نو اساساً با زبان شعر قدیم متفاوت است.

دکتر داوری تأکید کرد: این گلستان است که سعدی را سعدی کرده و شاهنامه است که فردوسی را فردوسی کرده است، پس

باید بر آثار بزرگ و محتوای آنها تمرکز نمود.

دکتر داوری گفت: نباید پنداشت که شعر شاعران، مقصود عمدی آنان است. مضامینی در شعر اقبال وجود دارد که در نثرش دیده نمی شود. شعر اقبال با نثرش متفاوت است. آنچه در نثرش آمده قصد و نظر اوست و آنچه در شعرش آمده شعر است.

رئیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی افزود:

من معتقد نیستم که نثر و شعر فارسی ما در صد سال اخیر بی قابلیت شده است، در شعر و رمان معاصر مضامین تازه هست و باید به این مضامین تازه خوب توجه کرد. اما نکته این است که وقتی صحبت از مضمون می شود، باید قدری دقیق تر فکر کنیم که شاعر مضمون را انتخاب نمی کند بلکه قضیه عمق دارد شاعر چیزی را درک می کند و یافت خودش را در قالب زبان بیان می کند. یعنی چنین نیست که چیزی را بفهمد و آن را به صورت شعر درآورد؛ اگر اینگونه باشد آن وقت صورت بر مضمون غلبه کرده است و شعر دلنشینی از آب در نخواهد آمد.

شعر خوب شعری است که صورت و مضمون باهم متناسب باشند.

دکتر داوری سخنان خود را با شعری از مهدی اخوان ثالث خاتمه داد و گفت این شاعر درد توسعه نیافتگی است و این درد، ترجیح بند شعر اخوان است.

گزارش میزبانی بنیاد ایران شناسی از شرکت کنندگان در ششمین همایش ملی پژوهش های ادبی

در ابتدای این دیدار استادان و دانشجویان زبان و ادب فارسی از موزه های چندگانه بنیاد ایران شناسی با نام های موزه زبان و ادب فارسی، موزه مردم، موزه امیرکبیر و موزه نقاشی های عاشورایی بازدید نمودند. سپس در نشستی با حضور دکتر حسن حبیبی (رئیس بنیاد ایران شناسی)، دکتر حجت رسولی (مشاور رئیس دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر غلامحسین غلامحسین زاده، دکتر قدرت الله طاهری، دکتر کاظم

دزفولیان، دکتر نگار داوری اردکانی، دکتر زهره زرشناس، دکتر طاحوئی و دیگر استادان و دانشجویان زبان و ادب فارسی گفتگوهایی در باب شأن و

منزلت زبان و ادب فارسی و پژوهش های این حوزه انجام شد. دکتر غلامحسین زاده رئیس انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی ضمن عرض تبریک به دکتر حسن حبیبی (رئیس بنیاد ایران شناسی) برای تأسیس این بنیاد و همین طور تأسیس رشته ایران شناسی با همکاری دانشگاه شهید بهشتی، اظهار داشتند: همایش ملی پژوهش های ادبی دنباله کنگره

تحقیقات ایرانی قبل از انقلاب است که موضوع ارائه شده در این همایش همه تحقیقات در حوزه زبان و ادبیات فارسی را در بر می گیرد و با توجه به اینکه دانشگاه شهید بهشتی قطب تاریخ ادبیات است، موضوع ویژه همایش امسال تاریخ ادبیات و آسیب شناسی نقد ادبی است.

دکتر غلامحسین زاده با اشاره به اینکه

ادبیات و بازار کار هم در نشست های بعدی همایش مورد بررسی قرار خواهد گرفت، اظهار داشت: در حدود 13 الی 15 گرایش جدید در حوزه زبان و ادبیات فارسی از جمله ادبیات عامه، ادبیات پایداری، نظریه ها و نقد ادبی، ادبیات تطبیقی، ادبیات روایی، نگارش و ویرایش و ... در تصویب است.

دکتر حسن حبیبی ضمن خوش آمدگویی به حضور استادان و دانشجویان و عرض تبریک به مناسبت برگزاری همایش ملی پژوهش های ادبی اظهار داشت که زبان فارسی مظلوم واقع شده است و باید با کوشش استادان این حوزه این مظلومیت رفع شود.

رئیس بنیاد ایران شناسی با اشاره به نیک دانستن باز بودن موضوع همایش ملی پژوهش های ادبی، یکی از آسیب های زبان فارسی را کم توجهی مدارس به زبان و ادبیات فارسی دانست و اظهار داشت کسی که

اختصاص یابد. ایشان داستان پیرزن و سلطان سنجر نظامی، نمونه بارزی از یک داستان ادبی دانستند که مشحون از مسائل اجتماعی است.

دکتر حبیبی با اشاره به اینکه بررسی مسائل اجتماعی در اشعار شاعران می‌تواند موضوع پژوهش‌های ادبی قرار بگیرد، آن را نوآوری تازه‌ای در حوزه ادب فارسی خواندند.

دکتر رسولی مشاور رئیس دانشگاه شهید بهشتی ضمن تشکر از حضور اساتید دانشجویان در این همایش از دکتر حبیبی قدردانی کرد و رهنمودهای ایشان را راهگشا دانست و اظهار داشت که دانشگاه شهید بهشتی افتخار دارد که با مشارکت بنیاد ایران‌شناسی، رشته ایران‌شناسی در این

دانشگاه تأسیس شده است و موفقیت‌های حاصل شده را مرهون همت و تدابیر دکتر حبیبی و برنامه‌ریزی بنیاد ایران‌شناسی دانست.

در پایان هدیه‌هایی از طرف رئیس دانشگاه شهید بهشتی و رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی به دکتر حبیبی تقدیم شد و لوح سپاس از دکتر حسن حبیبی توسط دکتر نگار داوری معاون

فارسی در مدارس از اهمیت برخوردار شود. ایشان اظهار داشت که شناساندن گنجینه‌هایی چون گلستان سعدی و گنجاندن آنها در کتب درسی لازم است و نباید چنین مطالبی از کتب درسی حذف گردد.

وارد دانشگاه می‌شود باید با زبان و ادبیات فارسی آشنایی قابل قبولی داشته باشد.

دکتر حبیبی ضمن اشاره به اینکه، یکی از مسائلی که باید مورد بحث و بررسی و پژوهش قرار گیرد، این است که ما باید چکار کنیم که زبان

رئیس بنیاد ایران‌شناسی گفت: زمانی مصراع «چو ایران مباد تن من مباد» زبان حال تک‌تک ایرانیان می‌شود که دانش آموز استون‌های ادب فارسی را بشناسد.

زبان فارسی مظلوم واقع شده است و باید با کوشش استادان این حوزه این مظلومیت رفع شود.

ایشان در ادامه گفت: فیلسوفان جدید در مورد زمان صیحت کرده‌اند و نویسندگان و شاعران فارسی زبان نیز به مسئله زمان توجه ویژه‌ای کرده‌اند. دکتر حبیبی با اشاره به ابیاتی از حافظ و سعدی درباره زمان و ماندگاری آن پیشنهاد کرد که مطالعه جمعی در زمینه زمان در آثار ادبا انجام گیرد. ایشان اظهار داشت که این پژوهش دریچه‌های نوی را برای پژوهشگران زبان و ادب فارسی باز خواهد نمود.

پژوهشی دانشکده ادبیات قرائت شد.

ایشان خاطر نشان کرد که بنیاد ایران‌شناسی تأسیس مقاطع مختلف رشته ایران‌شناسی را مدیون دانشگاه شهید بهشتی است.

دکتر حسن حبیبی در ادامه از علوم انسانی به عنوان خودی‌ترین علوم نام برد و اظهار داشت که مطالعات ما در مورد زبان فارسی مانند سایر علوم انسانی است که هم آزمایشگاه، هم وسایل و ابزار و هم کسانی که بتوانند علوم انسانی را بفهمند، همگی در ایران وجود دارند و ما باید از همه این امکانات به بهترین وجه بهره بگیریم.

دکتر حبیبی در ادامه به ضرورت بررسی مسائل و مباحث اجتماعی زبان و ادب فارسی تأکید کردند و اظهار داشتند که لازم است بخش قابل توجهی از آثار بزرگان ما در زمینه نثر و نظم به بررسی دوره اجتماعی آن

تهیه شده در معاونت پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی

زیرنظر: دکتر نگار داوری اردکانی

همکاران:

مریم مرندی، کارشناس پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی

فاطمه سنجابی، دانشجوی کارشناسی ارشد گروه زبان‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی

معصومه جندقی، معصومه اربابی، مسئول دفتر ریاست دانشکده ادبیات و علوم انسانی

زهرا اسدزاده، دانشجوی کارشناسی زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی

فاطمه خادمی، کارشناس نشریه آیین دانشگاه

عکس: محمود بهمن‌نژاد

باتشکر از عکاس هنرمند بنیاد ایران‌شناسی و آقای محمد سلطانی